

У суперечці щодо диференціації спрощеного судового провадження можна поставити крапку в тому випадку, якщо державний обвинувач і потерпілий заявляють свою згоду з пред'явленим обвинуваченням у відношенні підсудного і клопочуть про постанову вироку без проведення подальшого судового розгляду. Дане положенням варто закріпити ст. 301-1 КПК України.

При винесенні вироку у скороченому судочинстві суддя не вказує докази, на яких засновані висновки у відношенні підсудного, аналіз і оцінки не відображаються. Після проголошення вироку суддя роз'яснює сторонам право і порядок його оскарження. Однак, даний вирок не може бути оскаржений, тому що в ньому відсутні доказово – мотивувальна частина. У зв'язку з чим варто внести доповнення до ст. 341 КПК України, вказавши, що винесений вирок при розгляді матеріалів кримінальної справи в скороченому судочинстві не може бути оскаржений ні в апеляційному, ні в касаційному порядку.

Список літератури: 1. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса. М., 1968. 2. Полянский Н.Н. Очерк развития советской науки уголовного процесса. М., 1960. 3. Элькин П.С. Сущность советского уголовного процесса. М., 1963. 4. Каз Ц.М. Субъекты доказывания в советском уголовном процессе. Саратов, 1968. 5. Лукашевич В.З. Установление уголовной ответственности в советском уголовном процессе. Л., 1985. 6. Качур А.Н. Дифференциация форм производства и предания суду в уголовном процессе России. М., 2004. 7. Элькин П.С. Цели и средства их достижения в советском уголовно-процессуальном праве. Л., 1976.

Надійшла до редколегії 17.10.04

А.В. Зимовець

РЕАЛІЗАЦІЯ ВЗАЄМНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ І ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Проблема взаємної відповідальності людини і держави, її правового регулювання та реалізації ще не отримала розвитку у вітчизняній науці.

Відповідальність людини і держави розглядалась вченими переважно в розрізі конституційно-правової відповідальності держави, органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб [1, с.38–46; 2, с.86–91; 3]. Наукові дослідження, присвячені проблемі взаємної відповідальності людини і держави та її реалізації, майже відсутні. Це, безумовно, негативно впливає на становлення України як соціальної, правової, демократичної держави, діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування, правосвідомість громадян, правове регулювання суспільних відносин. Наявність такої прогалини обумовила спробу дослідити та визначити фактори, що впливають на реалізацію взаємної відповідальності людини і держави. І, зокрема, виявити негативні фактори, а також розробити і запропонувати можливі шляхи їх усунення.

Значний вплив, на наш погляд, здійснює довготривале тоталітарне минуле, що в більшості своїй позначилося на правосвідомості і правовій культурі громадян України. За часів СРСР основною була державоцентристська доктрина. Тобто, інтереси держави ставилися понад усе, вона пере-

брала на себе функції регулювання практично всіх сфер суспільного життя. Під впливом цього, у більшості населення сформувалося своєрідне ставлення до влади: вона повинна була вирішувати всі, навіть дрібні проблеми кожної окремо взятої людини. Як зазначив директор Інституту філософії Національної академії наук України М. Попович, певною мірою відповідальною за це є наша історія, яка сформувала політичну ментальність, несумісну з демократією. Виборець, відповідно до стандартів радянської епохи, чекає від «свого» депутата або політика взагалі, що той буде захищати його безпосередні інтереси – щось відремонтує, зробить, покладе труби і таке інше [4, с.14].

З проголошенням незалежності змінилися вектори взаємовідносин держави і суспільства: держава втратила можливість втручатися в особисте життя людини, більшість же населення і зараз залишається не готовою до таких змін. Тобто сформований принцип «всесильної влади» та стереотип пріоритету державних інтересів над інтересами особистості й неспроможність сучасної влади розв'язувати всі питання, спричиняють недовіру до її діяльності. Тому, майже кожна дія влади сприймається з настороженістю й недовірою, асоціюється із свавіллям та безвідповідальністю.

До негативних факторів також можна віднести і «м'який» перехід від тоталітарного минулого до розбудови демократичного суспільства, який став компромісом між певною частиною старої партійної управлінської еліти й національно-демократичною опозицією, що набрала сили за часів «перебудови». Внаслідок цього, у функціонуванні більшості структур мають місце дві тенденції. Перша – демократична за суттю організація влади з розвинутою системою відповідальності та чітко визначеними її підставами та механізмами. Друга – тоталітарна за змістом засобів і форм адміністрування її діяльність, в якій лише декларується існування формального соціального контролю, але діє, і то не повною мірою, лише неформальний соціальний контроль, де превалює відповідальність індивіда і немає усвідомлення значення і ролі взаємної відповідальності людини і держави.

У політичному житті до негативних факторів, що впливають на реалізацію взаємної відповідальності держави та людини, можна віднести переважання особистих інтересів над загальнонародними й державними, небажання підкорятися органам державної влади, перевага емоцій над розумом і волею при розв'язанні політичних проблем, неорганізованість, нетолерантність, фіктивні політичні угоди про взаємну відповідальність, що не підкріплені відповідними правовими нормами або вчинками суб'єктів, які укладають такі угоди, публічні заяви про відповідальний уряд, парламент, інші органи державної влади, відповідальних посадових і службових осіб, які насправді виявляються публічною брехнею і дискредитують як самі ці органи і посадових (службових) осіб, так і державну владу, державу взагалі, стає та укореніле почуття безвідповідальності посадовців.

На жаль, внаслідок безвідповідальних дій посадовців складається ситуація, коли політична та соціально-економічна дійсність дуже сильно відрізняється від декларацій та прийнятих обов'язків. Майнове розшарування між самими багатими та найбіднішими громадянами досягає рівня, влас-

тивного державам з корумпованими диктаторськими режимами, а конституційно визначені і закріплені процедури (вибори і референдуми) все більше перетворюються на засіб легітимації потрібних владі результатів – *in maxima potentia minima licentia*. Суспільство внаслідок цього страждає від занепаду моральності, відбувається деградація моральних цінностей молодих людей. Значна доля відповідальності за це лежить на політичній еліті України. Політична еліта держави за формальною ознакою – це ті, хто владарює; за ціннісною – ті, хто гідний це робити. Ці критерії повинні співпадати, а сутність та мета демократії і полягають саме у наближенні суспільства до цього ідеалу. Демократичні процедури та інститути встановлюються саме для того, щоб, з одного боку, владарювали ті, хто гідний, а з іншої, щоб гідні отримали таку можливість. З огляду на це виділяють дві особливості політичної еліти [5, с.8]. Перша: за демократії обов'язок і право владарювати беруть на себе добровільно. З цього випливає, що відповідальність перед суспільством за наслідки такого правління переходить зі сфери моральності в сферу правового імперативу. Друга: за демократії суспільство делегує обов'язок і право владарювати добровільно і власноруч обраним особам. Звідси, воно також є відповідальним за наслідки діяльності тих, кому надає владу. Але, обрані, крім обов'язків отримують також і легітимне право, можливість та повноваження застосування примусу до громадян, що ставить суспільство та еліту у фактично нерівне положення, внаслідок чого політична еліта завжди має переваги і несе найбільшу відповідальність за стан суспільства.

Отже, одним із факторів, що негативно впливають на реалізацію взаємної відповідальності держави та людини є відсутність належного кадрового потенціалу, фахівців, що відповідально ставилися б до виконання своїх обов'язків, повноважень в сфері управління, правильно, кваліфіковано та неухильно застосовували правові норми взагалі і конституційно-правові зокрема, відсутність політичної еліти. Як відзначив Прем'єр-міністр України В.Янукович: «До влади приходять дуже багато людей, яким ніколи не буває соромно» [6, с.11]. З цього приводу І. Жданов та Ю. Якименко зазначили, що зараз при владі знаходяться представники старої політичної еліти, основними рисами яких є нехтування суспільними інтересами, бесконтрольність, безвідповідальність. Наслідком цього є така характерна особливість нинішньої політичної системи як відсутність механізмів відповідальності політичної еліти перед суспільством за проголошені або прийняті нею документи програмного характеру [5, с.8]. Така ситуація призвела до того, що згідно з даними опитування Центру Разумкова, більшість громадян вважають, що в Україні не дотримуються їх права, гарантовані Конституцією: право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (90% опитаних); на охорону здоров'я (81%); на повагу до гідності людини (79%); на труд та можливість цим трудом заробляти на життя (79%); право на соціальний захист (78%) та інші фундаментальні права, а за даними 2002 р. до категорії бідних віднесено 28% населення, до жебраків – майже кожного шостого громадянина держави [5, с.8].

Президент України Л. Кучма також визнає незадовільним стан забезпечення належної організації діяльності посадовців, особистого прийому громадян, всебічного і справедливого вирішення порушених ними питань, зважаючи при цьому, що керівники центральних та місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування несуть персональну відповідальність за належне вирішення в межах своїх повноважень питань, порушених в адресованих їм зверненнях громадян [7].

До факторів, що негативно впливають на реалізацію взаємної відповідальності держави та людини, безумовно треба віднести більшою мірою неналежну діяльність судової гілки влади, суддів, які, здійснюючи правозастосовчу діяльність, безпосередньо реалізують взаємну відповідальність держави та людини.

Як зазначено у доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Н.І. Карпачової, аналіз звернень громадян свідчить про те, що серед порушень громадянських прав насамперед йдеться про порушення права громадян на судовий захист. Зокрема, це оскарження рішень та вироків судів, невиконання судових рішень, недотримання процесуальних строків при розгляді справ судами, скарги на неможливість оскарження судових рішень та порушення термінів розгляду справи, на дії суддів, неможливість своєчасно отримати копію судового рішення тощо [8, с.85]. На наш погляд, такий стан справ дуже негативно впливає на реалізацію взаємної відповідальності держави та людини. Зокрема, це призводить до порушення рівності всіх у своїх правах (ст. 21 Конституції України), рівності перед законом (ст.24 Конституції України), бо існує чимало прикладів, коли громадяни України, в тому числі й посадові, службові особи органів державної влади та місцевого самоврядування, що мали певні фінансові або владні ресурси та вчинили правопорушення, уникали відповідальності через підкуп суддів, затягування процесу розгляду справи, застосування адміністративного ресурсу, знайомств і таке інше, в той же час як «прості» громадяни нерідко піддавалися невинувато жорсткій відповідальності, нелюдському поводженню, приниженню честі і гідності. До цього варто навести такий приклад: «Понад 18 років (!), з 23.05.1983 р. по 18.09.2001 р. прокуратурою Черкаської області проводилось слідство з кримінальної справи стосовно кавалера 23 державних нагород, інваліда Великої Вітчизняної війни Костянтина Івановича Яковлева...» [8, с.87; 9, с.12–14].

Здолати означені негативні фактори можливо лише посиленням контролю за діяльністю органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, зокрема судів, суддів, строків розгляду справ, притягненням винних у порушенні прав і свобод людини і громадянина до відповідальності, подоланням прогалин та колізій у законодавстві. Зокрема, на наш погляд, подолання негативних явищ у судочинстві можливо забезпечити шляхом розширення повноважень Конституційного Суду України, який відіграє чи не найважливішу роль у реалізації взаємної відповідальності держави та людини, вдосконалення діяльності Вищої Ради Юстиції, Ради Національної безпеки і оборони України, тощо. Окрему увагу слід звернути на проведення виховної роботи серед населення, яка б

мала спрямованість на підвищення рівня правової культури і правосвідомості сучасних українських громадян.

Список літератури: 1. Шон Д.Т. Конституционная ответственность//Государство и право. 1995. №7. 2. Колосова М.Н. Конституционная ответственность – самостоятельный вид юридической ответственности//Государство и право. 1997. №2. 3. Тодыка Ю.Н. Конституционное право Украины: отрасль права, наука, учебная дисциплина: Учебное пособие/ Отв. ред. В.Ф. Погорилко. Х., 1998. 4. Попович М. Украина на распутье // Зеркало недели. №44 (469). 2003. 15 ноября. 5. Жданов И., Якименко Ю. Украина в XXI веке: вызовы для политической элиты //Зеркало недели. №44 (469). 2003. 15 ноября. 6. Янукович В. Какую политическую элиту ждет Украина? // Зеркало недели // №44 (469). 2003. 15 ноября. 7. Указ Президента України №434/2004 від 14 квітня 2004 року «Про невідкладні заходи з удосконалення організації прийому громадян органами державної влади, органами місцевого самоврядування та посадовими і службовими особами цих органів”//Урядовий кур’єр. №76. 22 квітня 2004 року. 8. Карпачова Н.І. Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні. Доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. К., 2002. 9. Потапенко В. Как у нас судят// Юридическая практика. №27 (237). 2002. 3 июля.

Надійшла до редколегії 08.09.04

О.М. Ващенко

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ ДЕЛЕГОВАНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Демократизація суспільного життя в Україні зумовлює необхідність забезпечення дієвості управлінського впливу органів виконавчої влади, представницьких органів на процеси соціально-економічного розвитку окремої адміністративно-територіальної одиниці, держави в цілому, розширення управлінських повноважень органів місцевого самоврядування. Сьогодні місцеве самоврядування у країнах парламентської демократії – відпрацьований механізм забезпечення місцевих (локальних) інтересів у поєднанні з державними [1, с.3; 2]. Історія становлення та розвитку органів місцевого самоврядування за часів Української Народної Республіки на основі ідей М.Грушевського [3] свідчить про те, що самоврядні структури, побудовані на засадах територіального розподілу країни, діяли на основі принципів децентралізму з наявністю широких повноважень на місцях.

Світовий досвід, а також досвід становлення Української державності свідчить про необхідність активізації діяльності органів місцевого самоврядування у соціально-економічній сфері розвитку адміністративно-територіальної одиниці, забезпечення впливовості на суспільні трансформації, економіку [4; 5; 6; 7]. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання про здійснення ретельного аналізу сучасних проблем функціонування органів місцевого самоврядування в Україні, визначення прогалин у чинному законодавстві, розробка пропозицій щодо формування механізму забезпечення реальної участі органів місцевого самоврядування в управлінні соціально-економічним розвитком адміністративно-територіальної одиниці. Зрозуміло, що висвітлення цих проблем виходить за межі однієї